

Trekkerrevoluties

Boerenprotesten in het naoorlogse Nederland

Bron: RTLnieuws

Sebastian Luiten
4125665
s.luiten@students.uu.nl
Geschiedenis
Begeleider: Jonne Harmsma

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1 - Boer Koekoek en de 'slag om Hollandscheveld'	6
Het verkiezingsprogramma 1963 ' <i>Wat de "Boerenpartij" wil</i> '	6
Hollandscheveld en de vrije boeren in het nieuws: krantenberichten over de opstand	7
De ideologie van de Boerenpartij	9
Conclusie	9
Hoofdstuk 2 – Trekkers op de snelweg: de akkerbouwersprotesten van 1990	11
Boerenmobilisatie en Europese wetgeving	11
Anarchistische organisatie	12
Politiek in de polder	12
Conclusie	13
Hoofdstuk 3 - De stikstofcrisis, de FDF en trekkers op het Malieveld	14
Het nieuwe boerenpopulisme	14
Boerenbloggers radicaliseren het platteland	15
Trekkerterreur en extreemrechts in de polder.....	16
Conclusie	16
Hoofdstuk 4 - Conclusie	17
Literatuurlijst.....	18
Primaire literatuur	18
Secundaire literatuur	19

Samenvatting

In het kader van de boerenprotesten van 2019-2020 is het academisch interessant om deze te onderzoeken, zeker gezien de extreme opvattingen die de boeren regelmatig tentoonspreiden. Het onderzoek betreft de mate waarin de boerenprotesten in Nederland van na de Tweede Wereldoorlog relevant te duiden zijn aan de hand van populistische en extreemrechtse analysekaders. Hiervoor zijn de ideeën en analyses gebruikt van Mudde en Kaltwasser in de boeken *The Far Right Today* en *Populism: A Very Short Introduction*. Het onderzoek is uitgevoerd door de drie grote protesten van na de Tweede Wereldoorlog (Hollandscheveld in 1963, de akkerbouwersprotesten van 1990 en de boerenprotesten van 2019-2020) een voor een te onderwerpen aan de analytische handvaten van Mudde en Kaltwasser. Hieruit is gebleken dat deze kaders zeer nuttig zijn bij het duiden van de protesten van 1963 en die van 2019-2020, maar van minder nut bij de protesten van 1990. Zodoende is uitgebreider vervolgonderzoek interessant.

Inleiding

Op 1 oktober 2019 werd Nederland opgeschrikt door het eerste grote boerenprotest van de 21e eeuw. Duizenden boeren trokken met hun tractoren naar het Malieveld in Den Haag om te protesteren tegen nieuw voorgestelde stikstofmaatregelen.¹ In de weken daarop werden de demonstraties uitgebreid met onder andere acties bij de provinciehuizen van Groningen en Friesland. Bij deze demonstraties ging het er soms grimmig aan toe. Er werd gevochten met de politie, openbaar bezit raakte beschadigd en verschillende politici werden bedreigd. Onder deze druk zwichtten sommige provincies en werd een gedeelte van de aangekondigde stikstofmaatregelen weer ingetrokken.²

Dit was niet de eerste keer dat boeren zich met grote demonstraties, burgerlijke ongehoorzaamheid en geweld tegen de regering keerden. Zo reden in 1990 nog duizenden boeren naar Den Haag en het belastinghoofdkantoor om te protesteren tegen de verlaagde graanprijzen.³ Deze protesten verliepen met aanmerkelijk minder geweld, maar waren daardoor niet minder ontwrichtend en schokkend voor Nederland.⁴

Nog verder terug was de slag om Hollandscheveld in 1963. Hierbij protesteerden duizenden boeren onder leiding van de Drentse boer en aspirant-politicus Hendrik Koekoek tegen het landbouwschap. Deze protesten mondten uit in rellen en gevechten met de politie toen een aantal boeren uit hun boerderijen werd gezet vanwege achterstallige betalingen aan het landbouwschap. De protesten werden geleid door Hendrik Koekoek, leider van de Boerenpartij en de Vrije Boeren, die hiermee op de bres sprong als beschermer van de boeren in Nederland.⁵

Deze drie protesten hebben gemeen dat boeren massaal in opkomst kwamen vanwege het gevoel dat de overheid hen benadeelde. Echter, slechts uit een van deze boerendemonstraties of -bewegingen is uiteindelijk een partij met Kamerzetels gekomen: de Boerenpartij die in 1958 werd opgericht door Hendrik Koekoek en die door Hollandscheveld als springplank te gebruiken van 1963 tot 1981 in de Tweede Kamer heeft gezeten.⁶ Het aparte hieraan is dat de drie bewegingen ogenschijnlijk veel overeenkomsten vertonen. Alle drie gaven ze uiting aan het gevoel dat boeren niet fatsoenlijk vertegenwoordigd werden in Den Haag. Alle drie wisten ze duizenden mensen op de been te brengen. Alle drie werden breed uitgemeten in de nationale kranten. Het is daarom de vraag waarom uit deze drie bewegingen slechts één politieke partij is gekomen.

De bestaande literatuur over agrarische partijen en landelijke protestbewegingen in Nederland geeft een aantal verklaringen voor waarom er zo weinig agrarische partijen zijn. In de gehele vorige eeuw van de Nederlandse geschiedenis zijn er slechts twee in de Tweede Kamer gekomen. Als eerste was dat de Plattelandersbond van 1918 tot 1933. Hierna was er van 1963 tot 1981 de Boerenpartij. De

¹ Jelmer Kos, 'Politie: demonstratie boeren rustig verlopen, zeven aanhoudingen', *NRC* (2019) [, <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/01/liveblog-drukste-ochtendspits-ooit-door-tractoroptocht-naar-den-haag-a3975172>](3 mei 2020).

² Sjoerd Klumpenaar en Kasper van Laarhoven, 'Provincies zwichten voor boerenprotest: geen nieuwe stikstofregels voor boeren', *NRC* (2019) [, <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/14/ook-provincie-drenthe-schort-stikstofregels-op-na-boerenprotest-a3976663>](bezoekt 3 mei 2020).

³ Kirsten Coenradie, 'Friese akkerbouwers dreigen met blokkade schiphof', *De Telegraaf*, 7 februari 1990.

⁴ 'Boeren blokkeren binnenhof', *De Waarheid*, 20 februari 1990.

⁵ 'Mooiste propaganda, die wij ons kunnen indenken', *Nieuwsblad van het noorden*, 6 maart 1963.

⁶ Rijksuniversiteit Groningen, 'Boerenpartij Partijgeschiedenis' (2019) [, <https://dnpp.nl/dnpp/pp/bp/geschied>](bezoekt 3 mei 2020).

eerste verklaring die wordt gegeven voor dit kleine aantal boerenpartijen, is dat er vaak al voldoende agrarische vertegenwoordiging was bij bestaande partijen. Slechts wanneer deze vertegenwoordiging onvoldoende was, ontstond eventueel een specifiek agrarische protestpartij. Ten tweede wordt gesteld dat boeren in Nederland dankzij de verzuiling gedurende lange tijd meer geneigd waren om te stemmen binnen hun eigen zuil dan voor een algemene agrarische partij. De Boerenpartij maakte gebruik van het einde van de verzuiling en kon stemmers uit alle zuilen mobiliseren, maar liep daarbij tegen demografische problemen aan; er zijn simpelweg steeds minder mensen werkzaam in de agrarische sectoren in Nederland. Ten slotte lijkt het probleem te bestaan dat agrarische partijen vanwege hun neiging tot populisme en tegendraadsheid inherent instabieler zijn, waardoor het voor deze partijen lastiger is om langdurig overeind te blijven in de Tweede Kamer. De kernpunten voor het gebrek aan agrarische partijen sinds de teloorgang van de Boerenpartij zijn het demografische argument en het idee dat het platteland afdoende vertegenwoordigd wordt door bestaande politieke partijen. Wat echter in deze redenering ontbreekt, is een beschouwing van de mechanismes achter het ontstaan van dit soort partijen.⁷

Zoals eerder vermeld worden zowel de Boerenpartij van Koekoek uit de jaren '60 en '70 als de plattelandsbond uit het interbellum in de bestaande literatuur gecategoriseerd als populistische partijen en als protestpartijen. De term protestpartij kan hier begrepen worden als een partij die de ontevredenheid van een gedeelte van het electoraat vertolkt en uit die ontevredenheid in principe ook haar bestaansrecht haalt. De categorisatie als populistische partij wordt door de bestaande literatuur gebaseerd op de algemeen begrepen definitie van populisme.⁸ Deze definitie is dat populisme een 'dunne' ideologie is, waarbij de samenleving wordt opgedeeld in twee groepen die tegenover elkaar staan: het 'goede' of 'pure' volk tegenover de 'kwaadaardige' of 'corrupte' elite. De populistische partij maakt gebruik van deze framing om zichzelf op te werpen als verdediger van het volk.⁹ De categorisatie van de enige twee succesvolle agrarische partijen als populistische partijen, met zelfs enige extreemrechtse neigingen, geeft reden tot het analyseren van andere boerenprotestbewegingen.¹⁰ De mate waarin populisme en extreemrechtse politieke ideeën inherent zijn aan boerenprotestbewegingen is academisch interessant.

Om populisme in boerenprotestbewegingen te analyseren levert het werk van Cas Mudde, politicoloog en expert op het gebied van populisme en extreemrechts, een interessant analysekader. Zijn in 2017 verschenen werk *Populism: A Very Short Introduction*, dat hij schreef in samenwerking met de politicoloog Cristobal Rovira Kaltwasser, geeft een compleet en up-to-date overzicht van het populisme. Dit werk behandelt het concept van populisme, verschillende vormen van populisme, populistische mobilisatie, populistisch leiderschap, populisme in de democratie en ten slotte oorzaken van en reacties op het populisme. De reacties op het boek zijn unaniem dat de analytische categorieën die Kaltwasser en Mudde leveren zeer nuttig zijn.¹¹

Het recente werk van Mudde over extreemrechts, *The Far Right Today*, geeft in vogelvlucht een volledige uitleg van hoe extreemrechts er tegenwoordig uitziet. Mudde begint met een korte

⁷ D. Strijker, G. Voerman en I. J. Terluin, *Rural protest groups and populist political parties* (Wageningen 2015) 63–77; 291–301.

⁸ *Ibidem*, 299–300

⁹ Cas Mudde en Cristobal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford 2017) 6–7.

¹⁰ Cas Mudde, *The Far Right Today* (Cambridge 2019) 24; Strijker, Voerman en Terluin, *Rural protest groups and populist political parties*, 299–300.

¹¹ John Abromeit, 'A Critical Review of Recent Literature on Populism', *Politics and Governance* 5 (2017) 177–186; Elena Negrea-Busuioc, 'Review: Populism: A very short introduction.', *Central European Journal of Communication* 12 (2019) 264–266.

geschiedenis. In de hoofdstukken daarna worden de ideologie, organisatie, leiderschap, doelgroep, oorzaken, gevolgen, reacties en het gender in de extreemrechtse context besproken. Dit levert een framework op dat gebruikt kan worden om extreemrechtse groeperingen te herkennen en te duiden. Dit framework is in de recensies zeer positief ontvangen.¹²

Als *The Far Right Today* en *Populism: A Very Short Introduction* dan vergeleken worden met andere werken blijkt daaruit een grotendeels gelijkmatige analyse van populisme en extreemrechts. Bijvoorbeeld in het werk *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean* refereert de schrijfster Ruth Wodak naar Mudde en Kaltwasser voor de definitie van populisme; dit is ook de definitie waar deze scriptie gebruik van maakt.¹³ Bij de analyse van extreemrechts verschilt Wodak van Mudde. Waar Mudde prefereert om extreemrechts te definiëren aan de hand van veelvoorkomende ideologische thema's en de organisatiestructuur; kijkt Wodak naar de discours en politieke mechanismes waar extreemrechtse partijen gebruik van maken om macht te verkrijgen. De reden dat in dit onderzoek is gekozen voor het werk van Mudde en Kaltwasser komt voor uit dit verschil.

De in *Populism: A Very Short Introduction* en *The Far Right Today* geleverde analyse-kaders vormen een raamwerk waarmee boerenprotestbewegingen in Nederland geduid kunnen worden. Uit dit raamwerk volgt de volgende vraagstelling: "Kunnen de drie grote boerenprotestbewegingen in Nederland van na de Tweede Wereldoorlog allemaal geanalyseerd worden als populistische en extreemrechtse bewegingen?" Het doel van deze vraag is om te onderzoeken of de manier van opereren bij deze protestbewegingen valt binnen de kaders van een populistische beweging die Mudde en Cristobal hebben gesteld. Vervolgens onderzoekt dit paper de ideologie die de beweging heeft tentoongesteld om te achterhalen of deze overeenkomt met wat Mudde classificeert als een extreemrechtse beweging.

Om de bovenstaande vraag te beantwoorden, krijgt elk van de eerdergenoemde boerenprotesten een eigen hoofdstuk. Dat betekent dat in Hoofdstuk 1 de boerenprotestbeweging tegen het Landbouwschap behandeld wordt, ofwel Boer Koekoek, de Slag om Hollandscheveld en de Boerenpartij. Hoofdstuk 2 gaat in op de graanprotesten van de jaren '90. Hierbij wordt gekeken naar de organisaties die de grote tractorprotesten op het Malieveld en het belastingkantoor en de bezetting van het Landbouwschapkantoor organiseerden. In Hoofdstuk 3 ten slotte worden de recente stikstofprotesten van 2019-2020 geanalyseerd. De focus ligt hier op de FDF als een van de grote aanstichters van de protesten. De structuur van de verschillende hoofdstukken is steeds hetzelfde. Aan de hand van drie deelvragen wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Allereerst: Framen de boerenprotestbewegingen zichzelf op een populistische manier conform het werk van Mudde en Kaltwasser? Vervolgens wordt gekeken naar de manier waarop de bewegingen mobiliseren; kunnen hierin de door Kaltwasser en Mudde vermelde methodes herkend worden? Ten slotte, als derde deelvraag: Is het extreemrechtse politieke gedachtegoed, zoals gedefinieerd door Mudde, te herkennen in de ideeën van de boerenprotestbewegingen? Voor het beantwoorden van deze deelvragen zal voor alle protesten dezelfde soort bronnen gebruikt worden; waar mogelijk betreft dit bronnen zoals archiefstukken en websites van de te analyseren groep. Waar deze bronnen niet voorhanden zijn, of lacunes bevatten, zal er gebruik gemaakt worden van krantenartikelen om de deelvragen te beantwoorden.

¹² Manès Weisskircher, 'Review: The Far Right Today', *Totalitarismus und Demokratie – Zeitschrift für internationale Diktatur- und Freiheitsforschung* 1 (2020) 1–3; Daniel E. Levenson, 'Daniel E. Levenson (2020) The Far Right Today', *Democracy and Security* 16 (2020) 102–104.

¹³ Ruth Wodak, *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean* (London 2015) 1–24.

Hoofdstuk 1 - Boer Koekoek en de 'slag om Hollandscheveld'

Boer Koekoek was vanwege zijn markante persoonlijkheid waarschijnlijk een van de opvallendere Nederlandse politici van de twintigste eeuw.¹⁴ Van 1963 tot 1981 zat hij namens de door hem opgerichte Boerenpartij in de Tweede Kamer.¹⁵ De partij werd in 1958 opgericht als de politieke arm van de Landelijke Vereniging voor Bedrijfs-Vrijheid in de Landbouw. Die vereniging, toentertijd beter bekend als de Vrije Boeren, werd in 1946 door Koekoek opgericht als actiegroep tegen overheidsbemoeienis in de landbouw. De Boerenpartij werd pas nationaal bekend vlak voor haar toetreding tot de Tweede Kamer in 1963, na de onrusten in Hollandscheveld.¹⁶

Het meest recente werk over deze beweging betreft een artikel van historicus en politicoloog Koen Vossen over boerenpolitieke partijen in Nederland. Vossen schrijft dat de Boerenpartij werd opgezet door Koekoek en zijn medestanders als een protestpartij tegen het Landbouwschap. Het Landbouwschap was een door de overheid opgerichte organisatie die bestuurd werd door vertegenwoordigers van verschillende verzuilde agrarische organisaties. Koekoek en zijn medestanders, bijgenaamd 'de vrije boeren', organiseerden stevige protesten tegen het Landbouwschap vanwege de belastingen die het hief. Volgens Vossen hadden Koekoek en zijn Boerenpartij door deze protesten in 1963 voldoende naamsbekendheid verkregen om tot grote verrassing van politiek Nederland drie zetels in de Tweede Kamer te verkrijgen.

Opmerkelijk was volgens Vossen het feit dat Koekoek een breed publiek aantrok; zowel protestanten als katholieken en zowel plattelanders als stedelingen stemden op hem. De aantrekkingskracht van de partij lag volgens Vossen voornamelijk in de wijze waarop zij de ontevredenheid met de politiek van sommige bevolkingsgroepen kon vertolken. Vossen schrijft echter ook dat de partij praktisch vrij weinig voor elkaar kreeg voor haar stemmers en dat ook de landbouw voor de daadwerkelijke verdediging van zijn belangen nog steeds afhankelijk was van de confessionele partijen en van de gematigdere landbouworganisaties die zich hadden verenigd in het zogenaamde 'groene front'.¹⁷

Het verkiezingsprogramma 1963 'Wat de "Boerenpartij" wil'

Conform de structuur van de inleiding onderzoekt dit paper eerst de manier waarop de Boerenpartij en hun medestanders zichzelf frameden. Specifiek wordt dan gezocht naar populisme zoals Mudde heeft gedefinieerd in de manier waarop de Boerenpartij zichzelf presenteerde. Populistisch wordt opgevat als een strategie waarbij een direct onderscheid wordt gemaakt tussen twee verschillende en tegenovergestelde groepen in de samenleving: het 'goede' gewone volk tegenover de 'slechte' of 'corrupte' elite. Mudde stelt dat er nog twee andere basale manieren zijn om naar de samenleving te kijken die tegenovergesteld zijn aan het populisme. Als eerste noemt hij het elitarisme, dat stelt dat het volk slecht en onbetrouwbaar is en dat alleen de elite vertrouwd kan worden met macht en invloed. Als tweede samenlevingsbeeld noemt Mudde het pluralisme. Het pluralisme definieert hij als een wereldbeeld waarbij de macht verdeeld is over alle verschillende groepen in de samenleving en waar geen enkele groep de rest domineert. De belangrijke verschillen met de andere twee

¹⁴ Emile Bode, 'Koekoek was jaren niet weg te denken uit het nieuws', *De Telegraaf* (9 februari 1987).

¹⁵ 'H. (Hendrik) Koekoek', *Parlement.Com* <https://www.parlement.com/id/vg09112bsbt/h_hendrik_koekoek> [bezoekt 23 Mei 2020].

¹⁶ Rijksuniversiteit Groningen, 'Boerenpartij Partijgeschiedenis'.

¹⁷ Koen Vossen, 'Agrarian parties in the Netherlands: the Plattelandersbond and the Boerenpartij', in: D. Strijker, G. Voerman en I. J. Terluin ed., *Rural Protest Groups and Populist Political Parties* (Wageningen 2015) 296–300.

beelden zijn dat er geen dichotomie wordt gecreëerd en dat alle groepen in principe een gelijk recht op macht hebben.¹⁸

De eerste bron die onderzocht wordt is het verkiezingsprogramma van de Boerenpartij uit 1963. Dit programma geeft kort en bondig weer waar de partij om bekend wenst te staan. De verwachting is echter wel dat een programma als dit de standpunten van de partij genuanceerder weergeeft dan de interviews met Boer Koekoek die later in dit hoofdstuk behandeld worden.

Direct in de eerste alinea, onder de kop “*Wat de ‘Boerenpartij’ wil*”, vallen twee dingen op. Ten eerste is er de creatie van een dichotomie.¹⁹ Het verkiezingsprogramma stelt namelijk dat zowel de plattelanders (de vrije boeren) als de stedelingen (de burgerij) belang hebben bij de strijd tegen het dirigisme. De Boerenpartij zet het dirigisme neer als iets dat de overheid doet door middel van voorschriften en ambtenarij, wat nadelig is voor zowel de consument (burgerij) als voor de boeren. De dichotomie die direct aan het begin van het verkiezingsprogramma wordt neergezet, is die van de gewone burger tegenover de onnodig interveniërende overheid. Dit komt sterk overeen met Muddes definitie van populisme.

Bij de standpunten zoals weergegeven onder de kop ‘*Urgentieprogram*’ is te zien dat deze tegenstelling minder uitgesproken naar voren komt, maar niettemin wel aanwezig is. De focus wordt veel minder gelegd op burgers en boeren tegen de overheid en veel meer op lastenverlaging voor kleine boeren en wetgeving veranderen die specifiek aan boeren is gericht. De populistische dichotomie zoals gedefinieerd door Mudde is dan zichtbaar tussen de regels door. De programmapunten schetsen een beeld van een corrupte overheid die de kleine boer benadeelt door middel van misinformatie en oneerlijke wetgeving. Ook wordt enigszins geïmpliceerd dat de overheid de kleine boer probeert uit te schakelen.²⁰

[Hollandscheveld en de vrije boeren in het nieuws: krantenberichten over de opstand](#)
De tweede te beantwoorden deelvraag gaat over de mobilisatie van de ‘vrije boeren’. Als eerste wordt hier besproken op welke manier Mudde en Kaltwasser dit definiëren. Daarna wordt aan de hand van krantenartikelen onderzocht hoe dit in de realiteit terugkomt.

In hun boek beschrijven Mudde en Kaltwasser drie verschillende vormen van mobilisatie en organisatie binnen het populisme. De eerste variant die zij noemen is personalistisch leiderschap. Bij deze variant wordt de gehele organisatie opgebouwd rondom één charismatisch leiderschapsfiguur. Kenmerkend voor deze variant is een sterke ‘top-down’-organisatiestructuur, waarbij buiten de leider om bijna geen organisatie bestaat. Volgens Mudde en Kaltwasser is de reden hiervoor tweeledig: ten eerste hebben dit soort leiders vaak geen behoefte aan een organisatie die macht bij hen wegneemt en ten tweede geeft dit ze ook meer mogelijkheden om zichzelf te presenteren als man van het volk. De tweede variant die Mudde en Kaltwasser beschrijven, is de populistische sociale beweging. Een sociale beweging kan herkend worden aan langdurige, herhaaldelijke protesten die horizontaal georganiseerd worden. Echter, volgens Mudde en Kaltwasser is een sociale beweging pas populistisch wanneer deze gebruikmaakt van een populistisch frame. Anders gezegd: pas als een beweging zichzelf presenteert als vertegenwoordiger van het gehele volk in plaats van een bepaalde subgroep, is deze populistisch. Kenmerkend voor een populistische sociale beweging is dat deze vaak geen gecentraliseerd leiderschap heeft en dus niet afhankelijk is van een

¹⁸ Mudde en Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction*, 5–8.

¹⁹ ‘Verkiezingsprogramma Boerenpartij 1963’, *Rijksuniversiteit Groningen*

[<http://dnpprepo.ub.rug.nl/view/party/Boerenpartij/verkiezingsprogramma.html>](bezoekt 25 mei 2020).

²⁰ Ibidem

charismatisch figuur, zoals bij het personalistische leiderschap. De laatste door Kaltwasser en Mudde beschreven variant van populistische mobilisatie is de populistische partij. Mudde en Kaltwasser definiëren een partij als een groepering die binnen een democratisch systeem drie functies bekleedt: ten eerste vertegenwoordigt zij de belangen van meerdere sectoren in de samenleving, ten tweede creëert ze beleidsprogramma's en belooft ze aan haar kiezers deze door te voeren en ten slotte investeert ze in personeel creëren om als vertegenwoordigers van de partij te functioneren. Een populistische partij is dan een groep die onder de voorgenoemde definitie valt en gebruik maakt van een populistisch frame.²¹

In kranten uit de vroege jaren '60 tijd verschijnt een tweedeling. Er is sprake van de 'Vrije Boeren'; een sociale beweging die specifiek opkomt voor de kleine boeren en actief strijd levert. Deze beweging komt regelmatig in het nieuws in de kleinere katernen van lokale kranten. De acties die de vrije boeren uitvoeren, betreffen voornamelijk acties tegen uitzettingen door het landbouwschap waartegen zij protesteren. Zo plaatste de *Friese Koerier* in 1963 een bericht dat 25 vrije boeren zich in Hoozevee hadden verzameld tegen een uitruiming.²² Een ander voorbeeld betreft een krantenbericht in *de Telegraaf* van 23 januari 1962, waarin wordt gemeld dat de vrije boeren recentelijk nog wegen hadden afgesloten in protest en overgingen tot verdere acties.²³ Zo zijn nog meer voorbeelden te vinden in zowel regionale als nationale kranten van de vroege jaren '60. Echter, de teneur blijft telkens hetzelfde: Vrije Boeren protesteert tegen specifiek landbouwgerichte wetgeving of organisaties en komt specifiek op voor kleine boeren. Hierin kan de definitie van Mudde en Kaltwasser van een sociale beweging worden herkend. Telkens zijn het lokale protesten die door en voor de kleine boeren worden georganiseerd. Koekoek is ook aanwezig bij deze protesten; kranten van die tijd zetten hem neer als een belangrijk figuur en als leider van de boeren, maar de protesten draaiden niet om hem.²⁴ Verder ontbreekt het bij de berichtgeving over de Vrije Boeren ook volledig aan een populistisch frame.

Echter, dit verandert volledig wanneer gekeken wordt naar de Boerenpartij. Hier is direct de definitie van personalistisch leiderschap te herkennen. Zo schrijft *Het Parool* in juli 1963, enkele maanden na de verkiezingen dat jaar, over 'het fenomeen Koekoek'. In dit artikel bespreekt drs. Beishuizen het waarom achter het succes van de Boerenpartij. Volgens hem ligt de reden hiervoor in het frame waar de Boerenpartij gebruik van maakt: de kleine zelfstandige tegen de te autoritaire overheid. Dat is een frame waar het populistische idee van het volk versus de elite in te herkennen is.²⁵ Qua personalistisch leiderschap is de berichtgeving van de *Friese Koerier* en het *Nieuwsblad van het Noorden* interessant. De *Friese Koerier* berichtte in augustus 1962 over de onofficiële propagandist van de Boerenpartij, die na ruzie met Koekoek direct gerooyd werd. De manier waarop dit gebeurde, na een ruzie over persoonlijke gedane toezeggingen, suggereert dat Koekoek, ondanks het bestaan van een bredere partijorganisatie, uiteindelijk het laatste woord had.²⁶ In deze trant is er ook de berichtgeving van het *Nieuwsblad van het Noorden* over de Boerenpartij in het parlement eind 1963. In dit korte berichtje over het gedrag van de Boerenparlementariërs constateert de krant twee zaken die daaraan bijzonder zijn: ten eerste dat de Boerenpartij gebruikmaakt van taal die buiten het parlement strafbaar zou zijn; en zich geen onderdeel van de definitie van een

²¹ Mudde en Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction*, 63–77.

²² "Vrije Boeren" in Hoozevee actief, *Friese Koerier: onafhankelijk dagblad voor Friesland en aangrenzende gebieden* (1 maart 1963).

²³ 'Nieuwe Actie Vrije Boeren', *Telegraaf* (23 januari 1962).

²⁴ 'Verdreven boer koos de wijste partij', *Limburgsch Dagblad* (11 maart 1963).

²⁵ J. Beishuizen, 'Verschijnsel Koekoek', *Het Parool* (27 juli 1963).

²⁶ 'Propagandist Boerenpartij: "Ik ben eruit gegooid"', *Friese Koerier: onafhankelijk dagblad voor Friesland en aangrenzende gebieden* (17 augustus 1962).

populistische partij, maar wel iets dat ook volgens Mudde en Kaltwasser kenmerkend is. Ten tweede dat de Boerenpartij weinig spreektijd voor zichzelf opeist en dat wanneer zij deze aanvraagt, ze over het algemeen weinig inhoudelijks aan het debat toevoegt. In gedachte houdend dat de krant in kwestie geen groot fan is van de Boerenpartij, is dit interessant. Immers, weinig spreektijd en vooral weinig inhoudelijke spreektijd hebben suggereert een gebrek aan voorbereiding voor debatten, wat op zijn beurt een gebrek aan organisatie suggereert. Dit past volgens Mudde en Kaltwasser bij de definitie van personalistisch leiderschap.

Om deze paragraaf samen te vatten zijn twee vormen van mobilisatie te herkennen binnen de Boerenpartij en de Vrije Boeren. De Vrije Boeren passen bijna perfect in de door Mudde en Kaltwasser geschetste definitie van een sociale beweging. Echter, het is geen populistische sociale beweging, aangezien de gebruikte frames en de redenen waarvoor ze actievoert heel sterk gericht zijn op een enkele bevolkingsgroep, namelijk de kleine boeren. Als het om de Boerenpartij gaat verandert dit. Uit de krantenberichten blijkt dat Koekoek binnen de partij de overhand had. De partij draaide om Koekoek; de overige leden lijken slechts Koekoek te ondersteunen. Koekoek maakte duidelijk meer gebruik van een populistisch framework voor de Boerenpartij dan werd toegepast door de Vrije Boeren, een groepering die ook door Koekoek was opgericht.

De ideologie van de Boerenpartij

Ten slotte wordt in dit hoofdstuk gekeken naar de ideologie van de Boerenpartij en Koekoek. Zoals al aangegeven in de inleiding wordt in de bestaande literatuur de Boerenpartij, zeker in haar latere jaren, gebruikt als voorbeeld van een van de eerste extreemrechtse partijen in Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog. De Vrije Boeren worden niet verder behandeld in deze paragraaf, omdat ze, zoals hierboven genoemd, niet vallen onder de noemer van populisme en in principe ook geen politieke ambities hebben buiten de specifiek boerengerelateerde. De Boerenpartij daarentegen had wel bredere politieke ambities. Aangezien de partij door de secundaire literatuur beschouwd wordt als de politieke arm van de Vrije Boeren, is het voor dit onderzoek interessanter om de Boerenpartij te analyseren.²⁷

Mudde geeft in zijn boek *The Far Right Today* een aantal ideologische kenmerken waar een moderne extreemrechtse partij aan herkend kan worden. Het eerste door Mudde benoemde herkenningspunt van zo'n extreemrechtse ideologie is nativisme. Mudde definieert nativisme als een ideologie waarin geloofd wordt dat staten alleen bevolkt moeten worden door de inheemse bevolking en dat uitheemse groepen niet alleen ongewenst, maar zelfs actief gevaarlijk zijn voor het voortbestaan van de staat. Het tweede kenmerk van de moderne extreemrechtse partij is een neiging tot autoritarisme. Mudde heeft het dan over een geloof in een goedgeordende samenleving. Anders gezegd is de moderne extreemrechtse partij van mening dat het gros van de problemen van de moderne samenleving, e.g. drugsproblemen of seksueel afwijkend gedrag, handhavingsproblemen zijn. Het derde herkenningspunt van de moderne extreemrechtse partij is een neiging tot populisme. Muddes definitie van populisme is eerder in dit onderzoek al uitvoerig behandeld.²⁸

Conclusie

Er kan met redelijke zekerheid gesteld worden dat de Boerenpartij gebruik maakte van een populistisch frame. Wat betreft het autoritarisme en het nativisme, welke volgens Mudde ook aanwezig moeten zijn om een partij als extreemrechts te definiëren, is het waarschijnlijk het beste om te kijken naar het partijprogramma van de Boerenpartij waarin zij zelf uitweidt over haar

²⁷ D. Strijker en I. J. Terluin, 'Rural Protest Groups in the Netherlands', in: *Rural Protest Groups and Populist Political Parties* (Wageningen 2015) 63–76.

²⁸ Mudde, *The Far Right Today*, 32–36.

standpunten. Uit dit partijprogramma komt een zeer sterke neiging tot nativisme voort. Dit is te zien als gekeken wordt naar punt 1 waarin het partijprogramma argumenteert voor het behoud van de Nederlandse cultuur en tradities en punt 14 waarin beargumenteerd wordt voor de handhaving van het bevolkte platteland en bij extensie daarvan het Nederlandse Volk. Beide zijn sterke voorbeelden van de nativistische ideologie.²⁹ Het autoritarisme echter komt niet voort uit het partijprogramma van de Boerenpartij. Het gebrek aan statements voor of tegen autoritarisme in dit partijprogramma komt waarschijnlijk door het feit dat het een protestpartij is met zeer specifieke issues. Het concept van ordebewaring was reden voor oprichting van de partij en komt zodoende waarschijnlijk niet voor binnen de ideologie.

Verkiezingsprogram 1963

Wat de „Boerenpartij“ wil.

Het Hoofdbestuur van de „Boerenpartij“ meent er goed aan te doen, haar uit 15 punten bestaande programma, nog eens onder de aandacht van ons volk te brengen, opdat een ieder 15 mei a.s. weet waar het om gaat.

Dit is te meer van belang omdat de burgerij (vooral in de grote steden) uit de aard der zaak niet goed weten kan wat de Vrije Boeren willen.

Het is daarbij duidelijk, dat ook het belang van de consument bij deze zaken betrokken is aangezien het dirigisme door zijn vele voorschriften en ambtenaarlijk zeer kostbaar en dus prijsverhogend werkt.

Urgentieprogram.

1. Daadwerkelijke handhaving van het Huis van Oranje over het Rijk der Nederlanden en behoud van de Staat als Rechtsstaat gebaseerd op de Christelijke levensbeschouwing.
2. Handhaving en herstel van een zelfstandige boeren- en middenstand. Bevordering van het persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel van alle bevolkingsgroepen. Vermindering van de sociale lasten voor het bedrijfsleven.
3. Afwijzing van de totale coöperatieve staat. Nastreving van een zekere mate van evenwicht tussen vrije handel en coöperatie.
4. Afschaffing van de namaak-fascistische schappen. Hierbij herinneren wij de Nederlandse bevolking aan het in de Grondwet gewaarborgde recht van vrijheid van vereniging en vergadering.
5. Drastische verlaging van de inkomstenbelasting en afschaffing van omzet- en grondbelasting.
6. Afschaffing van de verplichte A.O.W., omdat dit de duurst denkbare verzekering is en verslappend werkt op de volkskracht, daarvoor in de plaats vrijstelling van belasting tot een inkomen van f 5000,— opdat de kleine zelfstandige zelf kan sparen.
7. Vrije handel in landbouwproducten, waardoor de prijs voor de consument zakt en het gebruik toeneemt.
8. Beperking van allerlei subsidies aan instellingen van twijfelachtige aard. Inkrimping van onrendabel werk van de Cultuurtechnische Dienst.
9. Openbaarmaking van afspraken tussen Coöperatie en Grootindustrie, speciaal op het gebied van kunstmeststoffen en werktuigen, die beide sterk in prijs verlaagd kunnen worden.
10. Besparing op de Landbouwvoorlichtingsdienst door adviezen tegen kostprijs te laten betalen.
11. Gelijkstelling van de belasting voor coöperatie en particulier.
12. Beëindiging van de discriminatie en eenzijdige voorlichting door allerlei overheidsinstanties, die er op uit zijn de zelfstandig werkende mens het leven moeilijk te maken.
13. Verandering van de Ruilverkavelingswet t.a.v. de wel zeer oneerlijke wijze van stemming en de eenzijdige voorlichting die vaak gegeven wordt betreffende de kosten.
14. Handhaving van een bevolkt platteland, met eigen levenssfeer, terwille van het nationale voortbestaan in de verdere toekomst van het Nederlandse Volk.
15. Vervanging van oud-minister Mansholt in de E.E.G.-commissie door een rechts georiënteerde figuur.

Figuur 1: Verkiezingsprogramma Boerenpartij 1963 (DNPP Rijksuniversiteit Groningen)³⁰

²⁹ 'Verkiezingsprogramma Boerenpartij 1963'.

³⁰ Ibidem

Hoofdstuk 2 – Trekkers op de snelweg: de akkerbouwersprotesten van 1990

De akkerbouwersprotesten van 1990 zijn, ondanks hun kortstondige ontwrichtende effect op de samenleving, nooit uitgebreid geanalyseerd in een wetenschappelijke context. De enige hier relevante vermelding betreft een tweetal paragrafen in het boek *Rural Protest Groups in the Netherlands* van Strijker en Terluin. Zij geven aan dat de protesten werden veroorzaakt door een lange periode van dalende graanprijzen en de ontevredenheid die deze prijzen teweegbrachten. In 1990, na een periode van kleinere protesten, ontstak deze ontevredenheid in massale woede onder de boeren, waarna een grote demonstratie op het Malieveld in Den Haag kwam. Deze demonstratie en de demonstraties die in de weken daarop volgden werden gekenmerkt door duizenden tractoren die zich vanuit het hele land verzamelden op de demonstratielocaties. Hier kwam pas een einde aan toen de regering dreigde het leger in te zetten indien de boeren Schiphol zouden bezetten met hun tractoren.³¹

Strijker en Terluin leggen de oorzaak van deze protesten bij meerdere factoren. Vanwege steeds verdergaande specialisaties hadden de agrariërs steeds minder het gevoel goed te worden vertegenwoordigd door hun vakorganisaties. Ook zorgde het afnemende aantal boeren ervoor dat steeds minder boeren steeds meer moesten betalen voor lidmaatschap van de vakorganisaties. Dit leidde er volgens Strijker en Terluin toe dat de boeren zelf hun gelijk probeerden te halen. Het gevolg hiervan waren dan ook grootschalige hervormingen in de organisatie van de landbouwbelangenorganisaties in de jaren '90.³²

Boerenmobilisatie en Europese wetgeving

Zoals in het vorige hoofdstuk wordt eerst geanalyseerd hoe de boeren zichzelf bij deze acties neerzetten. Het is de vraag of er bij deze acties sprake van was dat de boeren zich, net zoals bij de Boerenpartij, tegen de elite plaatsten samen met de rest van de burgerbevolking. Om dit te onderzoeken worden eerst de eisen van de boeren besproken. Hierna worden deze eisen en het taalgebruik geanalyseerd om te zien of de eerdergenoemde dichotomie daarin terugkomt.

Het Parool geeft in een inleiding over de beweegredenen van de boeren aan dat de problemen zijn veroorzaakt door de zogenaamde 'strafkorting'. Deze strafkorting houdt in dat de EG de graanprijs met 3% verlaagt, telkens wanneer de totale graanproductie van de Europese Gemeenschap (EG) de 160 miljoen ton overschrijdt. Dit leidt ertoe dat de veelal kleine en relatief inefficiënte Nederlandse boerenbedrijven slechts de kosten uit hun oogst halen of er zelfs verlies op lijden.³³ Marc Calon, een van de leiders van de actievoerende boeren, geeft in een interview aan dat de boeren twee eisen hebben: ten eerste eisen ze op korte termijn staatssteun voor hun noodlijdende bedrijven en ten tweede verwachten ze op lange termijn maatregelen vanuit de EG om het graanvolume te beheersen en kostendekkende prijzen te behouden.³⁴

An sich blijken uit de bovenstaande eisen geen populistische aspiraties. De eisen van de boeren zijn nuttig voor een zeer specifiek gedeelte van de bevolking, namelijk de kleine akkerbouwers. Echter, de manier waarop de boeren hun acties rechtvaardigen verandert dit beeld enigszins. Calon claimt namelijk in zijn gesprek met het Nederlands Dagblad dat de acties bedoeld zijn als

³¹ Strijker en Terluin, 'Rural Protest Groups in the Netherlands'.

³² Ibidem

³³ 'Vechten tegen een onzichtbare vijand', , *Het Parool* (23 februari 1990).

³⁴ Herman Veenhof, 'Het actiecentrum van de boeren in Groningen verhuist', *Nederlands Dagblad: Gereformeerd gezinsblad* (28 februari 1990).

publieksvriendelijk. Hiermee heeft Calon het over rijksgebouwen bezetten en blokkades uitvoeren die het publiek minimaal tot last zijn. Expliciet wordt hier geen dichotomie tussen het volk en elite gecreëerd, maar er wordt wel gesuggereerd dat dit acties zijn van de gewone burger tegen de overheid in plaats van burger tegen burger.³⁵ Hieruit blijkt een zekere mate van populistisch denken onder het leiderschap van de boeren. Deze manier van denken blijkt ook uit de acties in centrum Amsterdam: speciale zorg wordt genomen door de boeren om onnodige overlast bij de rest van Nederland te voorkomen.³⁶ Zoals uit de berichtgeving van *Trouw* blijkt, is er wel morele steun voor de boeren, maar dit vertaalt zich niet in daadwerkelijke protesten door sympathiserende burgers.³⁷ Ook blijkt uit niet uit de berichtgeving dat de boeren ondersteunende acties verwachten van de burgers. In conclusie kan met enige zekerheid gesteld worden dat bij deze protesten geen sprake was van populistische framing.

Anarchistische organisatie

Het tweede te onderzoeken onderwerp is de organisatie achter de protesten. Het interessante aan deze protesten is dat alle boeren deze uitvoerden op persoonlijke titel. Zoals Calon beschreef aan het *Nederlands Dagblad* durfden de landbouworganisaties de protesten niet te organiseren uit angst verantwoordelijk gehouden te worden voor eventuele schade.³⁸ Ook in andere kranten blijkt dat de boeren niet vanuit een centraal punt georganiseerd zijn, maar slechts in los organisatieverband coördineren met elkaar. *Trouw* berichtte bijvoorbeeld over een groep boeren die voor een protest in Wezep hadden overnacht. Hier werd niet gepraat met een woordvoerder van een bepaalde organisatie, zoals met de 'Vrije Boeren', maar slechts met "de woordvoerder van de boeren in Wezep", zoals de krant het verwoordde.³⁹ Dit suggereert wederom dat er geen sprake is van een centraal geleide organisatie, maar van een *grassroots*-initiatief. Als laatste voorbeeld kan ook gekeken worden naar de berichtgeving van het *Nieuws van het Noorden* (NVHN). In het bericht over de dreiging van de boeren om hun acties te verscherpen wordt gesproken over de 'boerenleider Schaap'. Schaap echter is een Groningse boer die toevallig in een woordvoerderspositie terecht is gekomen. Hij is niet gelieerd aan enige landbouworganisatie en uit de berichtgeving blijkt ook geen neiging om meer van deze protesten te maken.⁴⁰

Over deze protesten kan het volgende geconcludeerd worden: ten eerste komt deze vorm van demonstreren grotendeels overeen met de manier waarop Mudde en Kaltwasser een sociale beweging definiëren. De beweging is zeer horizontaal opgebouwd en er is geen sprake van centraal leiderschap, hoewel enkele charismatische figuren op de voorgrond treden. Echter, wat ontbreekt aan deze beweging is dat de protesten over een langere periode zouden moeten plaatsvinden. Deze protesten vonden slechts plaats gedurende een periode van enkele weken, waarna de beweging weer verdween. Zoals eerder besproken zijn hier ook sporen van populisme terug te vinden die vallen onder de gebruikte definities, maar niet in afdoende mate om te spreken van een populistische beweging.

Politiek in de polder

Zoals in het vorige hoofdstuk wordt het laatste te behandelen onderwerp de mate waarin de akkerbouwersbeweging gecategoriseerd kan worden als extreemrechts. De drie voornaamste kenmerken waarnaar gezocht wordt zijn ten eerste een neiging tot autoritarisme, oftewel de mate

³⁵ Ibidem.

³⁶ 'Demonstrerende boeren trekken hoofdstad binnen', *Het Parool* (1 maart 1990).

³⁷ 'Braks biedt boeren geld', *Trouw* (2 maart 1990).

³⁸ Veenhof, 'Het actiecentrum van de boeren in Groningen verhuist'.

³⁹ 'Boeren in Wezep gingen confrontatie uit de weg', *Trouw* (10 maart 1990).

⁴⁰ 'Boeren dreigen met verscherpen acties', *Nieuwsblad van het noorden* (1 maart 1990).

waarin alle problemen als een handhavingsprobleem worden gezien. Het tweede kenmerk is nativisme, dat Mudde definieert als de neiging tot voortrekken van de inheemse bevolking en een zekere mate van angst of weerzin tegen uitheemsen. Het derde en laatste kenmerk betreft populisme, wat in de vorige paragrafen al uitvoerig besproken is.

Autoritarisme in de repressieve zin die Mudde aangeeft als kenmerkend kan niet teruggevonden worden in de eisen van de boeren. Het thema veiligheid echter kan wel teruggevonden worden. Mudde definieert veiligheid als een combinatie van autoritarisme en nativisme, waarin veiligheid een alomvattend concept is. Er wordt niet slechts fysieke veiligheid mee bedoeld, maar ook economische en culturele veiligheid.⁴¹ Deze laatste twee concepten kunnen teruggevonden worden in de eisen van de boeren. Zoals in de eerste paragraaf is aangegeven, eisen de boeren dat de regering het nodige doet om hun bedrijven veilig te stellen, in de vorm van uitgebreide staatsteun. Anders gezegd verwachten de boeren van de regering dat zij hen afschermt van de vrije markt en daarmee economische veiligheid voor hen creëert. Echter, economische veiligheid is niet het enige wat de boeren hiermee lijken te beogen. Zoals in een tweetal interviews in *Het Parool* wordt benoemd, zit er ook een cultureel aspect aan de eisen vast. De verwachting van de meeste boeren is dat hun bedrijf na hun pensioen wordt overgenomen door hun kinderen; iets dat gezien de onzekere toekomst van hun bedrijven steeds minder waarschijnlijk en aantrekkelijk is.⁴² Deze overdracht van ouder naar kind wordt binnen de boerengemeenschap mogelijk gezien als een cultureel fenomeen dat bedreigd wordt. De verwachting van de boeren is dus in zekere zin ook cultureel. Een nativistisch aspect om dit binnen het extreemrechtse spectrum te laten vallen ontbreekt echter. De bedreiging van de boerderijoverdracht van ouder op kind is volgens de boeren zeker geen narratief van de overheid op de plattelands cultuur. Het wordt eerder gezien als een onfortuinlijke bijwerking van de politiek die de EG en de regering voeren.

Nativisme ontbreekt absoluut in de communicatie van de boeren. In tegenstelling tot bij de Boerenpartij wordt nergens geappelleerd aan de Nederlandse plattelandscultuur die beschermd dient te worden tegen buitenstaanders. De ervaren bedreiging is een puur economische. De *NRC* en het *Nederlands Dagblad* berichten dan ook over protesten waarbij boeren uit de gehele EG samen in Brussel protesteren. Hierbij worden uitspraken gerapporteerd als: “We willen voor de EG werken, maar niet sterven,” en “Brussel wil lagere prijzen en ons failliet”. Dit suggereert geen gevoel van cultuurstrijd onder de boeren, maar slechts een gevoel van bedrijfseigenaren die zich in de steek gelaten voelen door de regering.⁴³

Conclusie

Concluderend kan met zekerheid gesteld worden dat populisme en het extreemrechtse gedachtegoed van zeer gering tot geen belang waren bij de akkerbouwersprotesten van 1990. Anders gezegd: het lijkt erop dat deze protesten van zuiver economische aard waren. Bedrijfseigenaren in een over het algemeen belangrijk geachte, maar zwakke sector protesteerden gezamenlijk om meer overheidssteun te krijgen. De reden hiervoor lijkt een gebrek aan politiek kapitaal om dit op een andere manier op te lossen. De populistische en extreemrechtse analysekaders die Mudde en Kaltwasser creëerden, lijken hier zodoende niet nuttig om deze protesten te duiden.

⁴¹ Mudde, *The Far Right Today*, 39–41.

⁴² Albert de Lange, ‘Blokkades tegen Braks wekken veel woede op’, *Het Parool* (23 februari 1990).

⁴³ Henk Kool, ‘Akkerbouwers voeren actie in 7 EG-landen’, *NRC* (25 april 1990).

Hoofdstuk 3 - De stikstofcrisis, de FDF en trekkers op het Malieveld

Op 1 oktober 2019, voor het eerst in bijna dertig jaar, reden weer tractoren door Den Haag. Duizenden boeren waren, ondanks verboden vanuit de regering, met hun tractoren naar Den Haag gekomen om te protesteren tegen de aangekondigde nieuwe stikstofmaatregelen. Deze stikstofmaatregelen werden vanuit de rechtbank verplicht toen na een rechtszaak in het Europees Gerechtshof bleek dat het Natura-2000-plan van de Nederlandse overheid onvoldoende was om de stikstofuitstoot te beperken. Plotseling werden stikstofvergunningen ingetrokken en stonden de inkomsten van vele Nederlandse boeren op losse schroeven.⁴⁴

Het protest van 1 oktober was slechts het openingssalvo van een serie acties die de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO) en de Farmers Defense Force (FDF) organiseerden. In de week van 14 oktober werden door het hele land protesten georganiseerd. In alle provincies behalve Zeeland stonden boeren voor het provinciehuis en ook bij het RIVM en overheidsinstanties in Den Haag werd weer geprotesteerd.⁴⁵ Bovengenoemde twee groepen zijn slechts een gedeelte van de bij de protesten betrokken groeperingen. Het Dutch Dairymen Board probeerde via rechtszaken de boer gelijk te geven en de Boerburgerbeweging wilde onder leiding van Caroline van der Plas de politieke vertegenwoordiging vormen van de boerenbewegingen. Naast de hier genoemde bewegingen is er een grote hoeveelheid andere bewegingen die in meer of mindere mate relevant zijn bij deze acties.⁴⁶ Vanwege deze versnippering en onduidelijkheid over wie uiteindelijk relevant blijkt en wie niet, wordt deze analyse beperkt tot de grootste aanjager van de protestacties: de FDF. De FDF heeft tot op heden het meest blijk gegeven van capaciteit om mensen op de been te brengen en is zodoende waarschijnlijk het relevantst voor dit onderzoek. Wat betreft bronnen wordt de focus gelegd op de website van de FDF voor zijn standpunten.

Het nieuwe boerenpopulisme

Voor de bespreking van de mobilisatiestrategie van de FDF bij het organiseren van de protesten ligt de focus op de communicatie via de websites van de FDF. Via deze communicatie wordt het duidelijkst wat de organisatie graag uitdraagt naar de buitenwereld en wie de FDF als haar medestanders beschouwt en wie als tegenstanders.

Het leiderschap van de FDF communiceert vooral via uitgebreide blogs. Deze blogs geven een duidelijk beeld van hoe de FDF zichzelf in de samenleving plaatst en wie hij als tegenstanders ziet. In een blog getiteld 'Wanneer boeren zich verenigen...' staat een citaat dat laat zien hoe de FDF zichzelf in het stikstofdebat positioneert:

"Onze FDF eensgezindheid, is onze kracht. Is onoverwinnelijk. En dat weten ze: de profiteurs, de klimaatsalafisten, de politici. De intriganten. De tegenstelling met FDF kan niet groter zijn. FDF stond aan de basis, is initiatiefnemer, van het Landbouwcollectief; dat krachtige wapen dat het tegenovergestelde is van verdeeldheid."⁴⁷

⁴⁴ 'Nitro Dissidents: A tiny environmental group wins a huge victory', *The Economist* (2019).

⁴⁵ 'Weer een week vol boerenprotest: een overzicht van de acties', *NOS* (2019)

[<https://amp.nos.nl/artikel/2306007-weer-een-week-vol-boerenprotest-een-overzicht-van-de-acties.html>](bezocht 27 juni 2020).

⁴⁶ Karel Smouter, 'Wil de Echte Boerenleider Nu Opstaan?', *NRC* (2019)

[<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/27/wil-de-echte-boerenleider-nu-opstaan-a3974895>] (bezocht 28 Juni 2020).

⁴⁷ Mark van den Oever, 'Wanneer Boeren Zich Verenigen...', *Farmers Defense Force* (2019)

[<https://farmersdefenceforce.nl/wanneer-boeren-zich-verenigen/>] (bezocht 28 Juni 2020).

Een ander veelzeggend citaat is in het blog getiteld 'Ook dit is ons land!' van een paar dagen later:

'Farmers Defence Force. Drie woorden die alles zeggen over wie wij zijn. Wij zijn de boeren, wij zijn de bouwers. Wij zijn de harde werkers. Wij verbouwen voedsel voor onze burgers, bouwen aan uw onderdak en bouwen aan onze welvaart. Dit is ons land. Het land van de Boeren, de bouwers en de hardwerkende burgers van Nederland. Samen zijn wij Nederland.'⁴⁸

Bij vergelijking van deze citaten met de definitie van Mudde van populisme, namelijk de creatie van een dichotomie tussen het goede gewone volk en de slechte elite, komt dit een op een overeen. De FDF stelt te strijden voor de gewone Nederlanders en categoriseert de gewone Nederlander als de boeren, de bouwers en de hardwerkende burgers. Zij strijden tegen een elite die de FDF definieert als de politici, profiteurs, klimaatsalafisten en intriganten. Dit is zodoende een duidelijk voorbeeld van het nut van Muddes definitie van populisme om een boerenprotestgroep te duiden.

Boerenbloggers radicaliseren het platteland

Het tweede te onderzoeken onderdeel van de FDF betreft de manier waarop hij zichzelf organiseert. In deze organisatie lijkt de FDF af te wijken van de door Mudde en Kaltwasser gecreëerde categorieën. Er is een sterk aspect van centraal leiderschap in de persoon van Mark van den Oever, die de meeste blogs op de site van de FDF lijkt te schrijven, en zodoende cruciaal is voor het motiveren van de demonstranten. Echter, wat betreft de demonstraties lijkt de organisatie niet om hem te draaien. Bij demonstraties komen ook andere leiders van de FDF naar voren en de manier waarop de protesten georganiseerd worden is ook zeer horizontaal.⁴⁹ Verder is in de blogs ook een mate van professionalisering zichtbaar. De FDF heeft een keurmerk gecreëerd waarmee hij aan leden laat zien wie met hen meewerkt en wie niet. In een blog wordt gerept over politieke inmenging bij de volgende verkiezing, aangezien het CDA hun belangen niet meer afdoende lijkt te vertegenwoordigen.⁵⁰

De FDF is wellicht een voorbeeld van wat Mudde en Kaltwasser het dynamische model noemen. Het idee van het dynamische model is dat een populistische groep door verschillende versies van mobilisatie heen kan gaan: bijvoorbeeld van sociale beweging naar politieke partij.⁵¹ Echter, het dynamische model suggereert dat de FDF al ergens binnen het analytisch kader valt. Momenteel kan wellicht gesteld worden dat de FDF zich in een hybride staat bevindt. Er zijn zeer sterke kenmerken aanwezig van de populistische sociale beweging, namelijk horizontale mobilisatie voor protesten, herhaaldelijke protesten en een populistische framing. Echter, het is ten eerste de vraag in welke mate die vorm van organisatie duurzaam is, vooral omdat de protesten die de FDF heeft georganiseerd slechts over een periode van enkele maanden hebben plaatsgevonden. Gezien de voortdurende professionalisering van de FDF, zoals de belofte om te gaan lobbyen en het creëren van een legale entiteit om zichzelf in te huizen, maakt de groep zich wellicht op om in de toekomst verder te gaan in de politiek.

Afsluitend kan voor meerdere vormen van organisatie een punt gemaakt worden. Echter, voordat de campagne werd afgebroken, waarschijnlijk dankzij het coronavirus, had de groep het meeste weg van een sociale beweging. Bij deze conclusie dient wel als kanttekening geplaatst te worden dat de

⁴⁸ Mark van den Oever, 'Ook Dit Is Ons Land!', *Farmers Defence Force* (2019) [<https://farmersdefenceforce.nl/ook-dit-is-ons-land/>] (bezocht 28 Juni 2019).

⁴⁹ Arjen Schreuder, 'Boeren Ontmoeten Nog Begrip', *NRC* (2019) [<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/16/boeren-ontmoeten-nog-begrip-a3977080>] (bezocht 28 juni 2020).

⁵⁰ 'FDF Verenigt Veel Meer Dan Actievoeren Alleen', *Farmers Defence Force* (2020) [<https://farmersdefenceforce.nl/fdf-verenigt-veel-meer-dan-actievoeren-alleen/>] (bezocht 29 juni 2020).

⁵¹ Mudde en Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction*, 54–58.

groep strikt genomen niet precies in een van de categorieën valt. Dit wordt hoogstwaarschijnlijk verklaard door de huidige pandemie.

Trekkerterreur en extreemrechts in de polder

Aangezien de aanwezigheid van een populistische mobilisatiestrategie al aan het begin van dit hoofdstuk bewezen is, gaat deze paragraaf nog in op de aanwezigheid van autoritarisme en nativisme.

Het nativisme is iets wat sterk terugkomt in de communicatie van de FDF. Bij de meeste geposte blogs wordt nadruk gelegd op hoe het platteland de kern is van de Nederlandse cultuur en hoe de FDF hiervoor strijdt.⁵² Echter, het belang van het eigen land en de eigen cultuur is slechts een helft van het concept van nativisme zoals verwoord door Mudde. De andere helft betreft het idee dat deze cultuur van buiten bedreigd wordt. Normaliter betreft dit bedreiging door buitenlanders volgens extreemrechtse partijen. In het geval van de FDF wordt er geclaimd dat de bedreiging komt vanuit de stadse elite. Dit komt in het citaat over het populisme naar voren, maar ook in andere blogs. De FDF stelt in principe dat de linkse stedelijke elite een andere cultuur is, die de landelijke cultuur, die de FDF verdedigt, bedreigt.⁵³

In het kader van autoritarisme is het interessant om terug te grijpen op de ontstaansredenen van de FDF. De FDF is namelijk ontstaan om boeren te beschermen tegen dierenrechtenactivisten van wie zij vinden dat de regering er te laks tegen optreedt. Zodoende is de oorspronkelijke bestaansreden om het recht in eigen handen te nemen, waardoor de activisten op volgens hen passender wijze aangepakt kunnen worden.⁵⁴ Over de rol die strenge handhaving in de rest van de samenleving dient te spelen, wordt niet gerept in de blogs. Dit is logisch gezien het vooralsnog beperkte interessegebied van de FDF, maar het is voorstelbaar dat hij strakkere handhaving zou toepassen op meerdere onderwerpen.

Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat de FDF zeer goed te analyseren is aan de hand van de kaders van Mudde en Kaltwasser. De enige beperking is binnen de analyse van de organisatievorm van de FDF, aangezien zij niet precies conformeert met de door Mudde en Kaltwasser gestelde kaders. Dit valt wellicht te verklaren door de ongewone omstandigheden die verdere demonstraties onmogelijk maakten. Ook extreemrechtse neigingen lijken sterk aanwezig. De toekomst van deze groepering is dus zeer interessant. Immers, voor het eerst sinds het ontstaan van de boerenpartij is er een invloedrijke boerengroepering met sterk extreemrechtse neigingen.

⁵² van den Oever, 'Wanneer boeren zich verenigen...'.
⁵³ 'FDF verenigt veel meer dan actievoeren alleen'.
⁵⁴ Mark van den Oever, 'Rechtssysteem in Nederland Deugt Niet', *Farmers Defence Force* (2019)

[<https://farmersdefenceforce.nl/rechtssysteem-in-nederland-deugt-niet/>] (bezoekt 28 juni 2020).

Hoofdstuk 4 - Conclusie

De vraagstelling van deze scriptie is: *Kunnen de drie grote boerenprotestbewegingen in Nederland van na de Tweede Wereldoorlog allemaal geanalyseerd worden als populistische en extreemrechtse bewegingen?* Specifiek werd voor de analyse de door Mudde en Kaltwasser gecreëerde kaders gebruikt. In het onderzoek is gebleken dat deze in sommige gevallen zeker nuttige inzichten kunnen verschaffen. Bij zowel de Boerenpartij als de FDF verschaft de door Mudde en Kaltwasser gedefinieerde manier van kijken inzicht in de wijze waarop de organisaties zijn opgebouwd en waar ze vandaan komen. Deze inzichten kunnen door de toepassing van de juiste kaders op een systematische en inzichtelijke wijze naast elkaar gelegd worden, wat de mogelijkheid creëert voor interessante vergelijkende onderzoeken.

Voor de akkerbouwersprotesten van 1990 bleken de kaders van Mudde en Kaltwasser echter niet optimaal. De enige te trekken conclusie was dat er enigszins sprake was van een sociale beweging. De reden hiervoor lijkt het gebrek aan een cultureel element in de protesten. Waar zowel de Boerenpartij/Vrije Boeren als de FDF een actieve bedreiging van de Nederlandse plattelandscultuur zagen, was er bij de akkerbouwersprotesten slechts sprake van een economische dreiging. Dit heeft de protesten niet minder intens gemaakt, maar is wellicht de reden dat er geen sprake was van populistische strategieën of extreemrechts gedachtegoed bij de akkerbouwers.

Hiertegenover staat dat dit onderzoek in het kader van de meest recente protesten slechts één analyse heeft gemaakt van de FDF. Indien de analyse was uitgebreid met de organisaties en bewegingen die bij de protesten betrokken waren, is het denkbaar dat de analysekaders van Mudde en Kaltwasser van veel beperkter nut zouden zijn om deze te duiden. Dit vermindert het nut van de analysekaders niet, maar suggereert dat ze slechts een gedeelte zijn van de benodigde analytische tools om een boerenprotest op uitgebreide wijze te analyseren.

Voor vervolgonderzoek suggereert dit dat een meer holistische aanpak vereist is voor boerenprotesten. Hierbij dient dus niet alleen een politieke analyse toegepast te worden, maar ook een economische en sociologische, aangezien de boerenprotesten niet zo eenduidig zijn dat ze slechts met een middel volledig uitgelegd kunnen worden. De conclusies die tot nu toe zijn getrokken over de FDF maken het onderwerp interessant voor vervolgonderzoek, zeker als deze groep ook in de toekomst relevant blijft. Zowel Geert Wilders als Thierry Baudet, politieke leiders binnen extreemrechts, hebben toenadering gezocht tot de FDF.⁵⁵ Beiden hebben tot op heden nog geen invloed kunnen krijgen op de groep.⁵⁶ Verder onderzoek naar de betrokkenheid van prominente extreemrechtse politici bij boerenprotesten kan wellicht interessante inzichten opleveren.

⁵⁵ Mudde, *The Far Right Today*, 28–34.

⁵⁶ 'Politie Stopt Boeren Op Weg Naar Ministerie van Landbouw, Excuses Van Veldhoven', *BNR*, 2020 [<https://www.bnr.nl/nieuws/politiek/10402982/snelwegen-vooralsnog-vrij-van-tractoren>] (bezoekt 29 juni 2020).

Literatuurlijst

Primaire literatuur

- 'Boeren blokkeren binnenhof', *De Waarheid* (20 februari 1990).
- 'Boeren dreigen met verscherpen acties', *Nieuwsblad van het noorden* (1 maart 1990).
- 'Boeren in Wezep gingen confrontatie uit de weg', *Trouw* (10 maart 1990).
- 'Braks biedt boeren geld', *Trouw* (2 maart 1990).
- 'Demonstrerende boeren trekken hoofdstad binnen', *Het Parool* (1 maart 1990).
- 'FDF verenigt veel meer dan actievoeren alleen', , *Farmers Defence Force* (2020)
[<https://farmersdefenceforce.nl/fdf-verenigt-veel-meer-dan-actievoeren-alleen/>].
- 'Mooiste propaganda, die wij ons kunnen indenken', *Nieuwsblad van het noorden* (6 maart 1963).
- 'Nieuwe Actie Vrije Boeren', *Telegraaf* (23 januari 1962).
- 'Nitro Dissidents: A tiny environmental group wins a huge victory', *The Economist* (2019).
- 'Politie stopt boeren op weg naar ministerie van Landbouw, excuses Van Veldhoven', *BNR* (2020)
[<https://www.bnr.nl/nieuws/politiek/10402982/snelwegen-vooralsnog-vrij-van-tractoren>].
- 'Propagandist Boerenpartij: "Ik ben eruit gegooid"', *Friese Koerier: onafhankelijk dagblad voor Friesland en aangrenzende gebieden* (17 augustus 1962).
- 'Vechten tegen een onzichtbare vijand', *Het Parool* (23 februari 1990).
- 'Verdreven boer koos de wijste partij', *Limburgsch Dagblad* (11 maart 1963).
- 'Verkiezingsprogramma Boerenpartij 1963', *Rijksuniversiteit Groningen*
[<http://dnpprepo.ub.rug.nl/view/party/Boerenpartij/verkiezingsprogramma.html>].
- “'Vrije Boeren" in Hoogeveen actief", *Friese Koerier: onafhankelijk dagblad voor Friesland en aangrenzende gebieden* (1 maart 1963).
- 'Weer een week vol boerenprotest: een overzicht van de acties', *NOS* (2019)
[<https://amp.nos.nl/artikel/2306007-weer-een-week-vol-boerenprotest-een-overzicht-van-de-acties.html>].
- Beishuizen, J., 'Verschijnsel Koekoek', *Het Parool* (27 juli 1963).
- Bode, Emile, 'Koekoek was jaren niet weg te denken uit het nieuws', *De Telegraaf* (9 februari 1987).
- Coenradie, Kirsten, 'Friese akkerbouwers dreigen met blokkade schiphol', *De Telegraaf* (7 februari 1990).
- Klumpenaar, Sjoerd, en Kasper van Laarhoven, 'Provincies zwichten voor boerenprotest: geen nieuwe stikstofregels voor boeren', *NRC* (2019) [<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/14/ook-provincie-drenthe-schort-stikstofregels-op-na-boerenprotest-a3976663>].
- Kos, Jelmer, 'Politie: demonstratie boeren rustig verlopen, zeven aanhoudingen', *NRC* (2019)
[<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/01/liveblog-drukste-ochtendspits-ooit-door-tractoroptocht-naar-den-haag-a3975172>].
- Lange, Albert de, 'Blokades tegen Braks wekken veel woede op', *Het Parool* (23 februari 1990).
- van den Oever, Mark, 'Ook dit is ons land!', *Farmers Defence Force* (2019)

[<https://farmersdefenceforce.nl/ook-dit-is-ons-land/>].

‘Rechtssysteem in Nederland deugt niet’, *Farmers Defence Force* (2019)

[<https://farmersdefenceforce.nl/rechtssysteem-in-nederland-deugt-niet/>].

‘Wanneer boeren zich verenigen...’, *Farmers Defense Force* (2019)

[<https://farmersdefenceforce.nl/wanneer-boeren-zich-verenigen/>].

‘H. (Hendrik) Koekoek’, *parlement.com*

[https://www.parlement.com/id/vg09ll2bsbt/h_hendrik_koekoek].

Rijksuniversiteit Groningen, ‘Boerenpartij Partijgeschiedenis’ (2019)

[<https://dnpp.nl/dnpp/pp/bp/geschied>].

Schreuder, Arjen, ‘Boeren ontmoeten nog begrip’, *NRC* (2019) [,

<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/16/boeren-ontmoeten-nog-begrip-a3977080>].

Smouter, Karel, ‘Wil de echte boerenleider nu opstaan?’, *NRC* (2019) [,

<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/27/wil-de-echte-boerenleider-nu-opstaan-a3974895>].

Strijker, D., en I. J. Terluin, ‘Rural Protest Groups in the Netherlands’, in: *Rural Protest Groups and Populist Political Parties* (Wageningen 2015) 63–76.

Strijker, D., G. Voerman, en I. J. Terluin, *Rural protest groups and populist political parties* (Wageningen 2015).

Veenhof, Herman, ‘Het actiecentrum van de boeren in Groningen verhuist’, *Nederlands Dagblad: Gereformeerd gezinsblad* (28 februari 1990).

Secundaire literatuur

Abromeit, John, ‘A Critical Review of Recent Literature on Populism’, *Politics and Governance* 5 (2017) 177–186.

Kool, Henk, ‘Akkerbouwers voeren actie in 7 EG-landen’, *NRC* (25 april 1990).

Levenson, Daniel E, ‘Daniel E. Levenson (2020) The Far Right Today’, *Democracy and Security* 16 (2020) 102–104.

Mudde, Cas, *The Far Right Today* (Cambridge 2019).

Mudde, Cas, en Cristobal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford 2017).

Negrea-Busioc, Elena, ‘Review: Populism: A very short introduction.’, *Central European Journal of Communication* 12 (2019) 264–266.

Vossen, Koen, ‘Agrarian parties in the Netherlands: the Plattelandersbond and the Boerenpartij’, in: D. Strijker, G. Voerman en I. J. Terluin ed., *Rural Protest Groups and Populist Political Parties* (Wageningen 2015) 296–300.

Weisskircher, Manès, ‘Review: The Far Right Today’, *Totalitarismus und Demokratie – Zeitschrift für internationale Diktatur- und Freiheitsforschung* 1 (2020) 1–3.

Wodak, Ruth, *The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean* (London 2015).